

Wstęp

Pomorze Zachodnie pełne jest miejsc pięknych, tajemniczych i atrakcyjnych turystycznie. Chcielibyśmy zabrać zwiedzających w niesamowitą podróż w przeszłość, prezentując wyjątkowe obiekty archeologiczne odkryte w rejonie Dolic - grobowce megalityczne z epoki kamienia i kurhany z epoki brązu. W tym celu powstał skansen archeologiczny "Wrota czasu". Można w nim obejrzyć zrekonstruowane konstrukcje grobowe, a w Przelewicach - replikę chaty budowniczych megalitów - przedstawicieli kultury pucharów lejkowatych.

Kurhany w Dolicach – zdjęcia z zasobów Stowarzyszenia "WIR"

Kurhan

Kurhan to mogiła w formie kopca o stożkowatym lub zbliżonym do kulistego kształcie – może zawierać drewniane, drewniano-kamiennie lub kamiennie konstrukcje. Zwykle jego punkt centralny stanowi komora z pochówkiem szkieletowym lub ciałałpalnym. Grobowce tego typu wznoszone były w neolicie, epoce brązu i żelaza oraz we wczesnym średniowieczu. Doliczne mogiły można wiązać z epoką brązu, która przypada na Pomorzu mniej więcej między 2000–750 r. p.n.e. Jej młodszy i późny odcinek, czyli IV i V okres epoki brązu, a także okres halszacki to czasy dominacji kultury łużyckiej, której ostateczne wykrystalizowanie się na Pomorzu Zachodnim nastąpiło stosunkowo późno, bo na przełomie III i IV okresu. Na kształt kultury łużyckiej bardzo duży wpływ miały przeobrażenia dokonujące się w wierzeniach i praktykach pogrzebowych na rozległych obszarach Europy Środkowej. Inicjatorami i nosicielami tych zmian były ugrupowania związane z tak zwanym kręgiem pól popielnicowych. Społeczności te zakładały duże cmentarzyska z grobami ciałałpalnymi, do których wkładano przede wszystkim naczynia gliniane, często bardzo liczne. Ludność kultury łużyckiej charakteryzował osiadły tryb życia, będący wynikiem prowadzenia gospodarki rolniczo-hodowlanej. Istotnym elementem było też szerokie stosowanie brązu, a pod koniec trwania także żelaza. Cmentarzyska kurhanowe w Dolicach funkcjonowały w IV i być może w V okresie epoki brązu (1200-750 r. p.n.e.).

Megality

Megality to niezwykle konstrukcje sprzed ponad 5000 lat, które zachowały się na Pomorzu Zachodnim w okolicach miejscowości Dolice. Megality to budowle starsze od egipskich piramid i niewątpliwie jedne z najciekawszych fenomenów europejskiej prehistorii. Przez kilkadziesiąt lat legendy mówiły, że zbudowane zostały przez olbrzymów, nadludzkich gigantów. Nazywano je grobowcami lub łóżami olbrzymów. Na terenie ziem polskich pojawiły się w młodszej epoce kamienia (w neolicie) i dość powszechnie kojarzone są z kulturą pucharów lejkowatych. Na terenie Pomorza Zachodniego ich kształt najczęściej przypominał silnie wydłużony trapez. Wznoszono je przy użyciu wielkich głazów w formie kamiennych obstaw i nasypów ziemnych. Ich długość dochodziła niekiedy do ponad 100, szerokość kilkunastu, natomiast wysokość 3 metrów. W ich wnętrzu spoczywali zmarli. Nasyp krył kilka pochówków indywidualnych lub zbiorowych. Groby wewnątrz megalitów niekiedy też konstruowano z głazów lub płyt kamiennych. Często były one bogato wyposażone, między innymi w naczynia ceramiczne, wytwory kamienne i bursztynowe, jednak znamy też inne przykłady tego rodzaju obiektów zupełnie pozbawionych inwentarzy grobowych.

Grób megalityczny w Dolicach – zdjęcia z zasobów Stowarzyszenia "WIR"

Grób megalityczny w Dolicach – zdjęcia z zasobów Stowarzyszenia "WIR"

Kultura pucharów lejkowatych

Nazwa pochodzi od charakterystycznego kształtu formy naczynia z brzuścem baniastym i szeroko rozchylonym kołnierzem. Pierwsze wspólnoty kultury pucharów lejkowatych pojawiły się na ziemiach polskich około 4200–4000 lat p. n. e. W pierwszej połowie IV tysiąclecia p.n.e. istotnie wzrosło znaczenie gospodarki rolno-hodowlanej dla dużej części społeczności Nizy Środkowoeuropejskiego, które dostosowały jej elementy do lokalnych uwarunkowań przyrodniczych szeroko rozprzestrzeniając zasięg ekumeny neolitycznej poza obszary występowania najbardziej urodzajnych gleb. Ludność tej kultury objęła swoim osadnictwem obszar niemal całej obecnej Polski. Zakładała bardzo duże wyżynne osady, zamieszkiwane przez wiele pokoleń. Wokół nich powstawała sieć mniejszych osiedli, usytuowanych głównie w pobliżu rzek. Na innych terenach, o gorszych warunkach osadniczych, podstawową formą były jednak małe osady i obozowiska. Budowniczowie megalitów mieszkali w niewielkich prostokątnych domach, otoczonych obiektami gospodarczymi.

Chata z okresu megalitycznego – Ogród Dendrologiczny Przelewice
Zdjęcia z zasobów Stowarzyszenia "WIR"

Ludność kultury pucharów lejkowatych zajmowała się głównie hodowlą, łowiectwem i rybołówstwem, ale także uprawiała zboże, znała radło i zaprzęgała do jego ciągnięcia bydło. Oprócz pucharów lejkowatych lepiono też amfory, wazy, kubki, garnki i flaszki z kryształu. Znakomicie rozwinięte było krzemieniarstwo. Surowce krzemienne dawały możliwość wyprodukowania szczególnie dużych wytworów – siekier i narzędzi na długich wiórach. Na terenie osad licznie odnajdywane są przęśliki i ciężarki tkackie oraz narzędzia wykonane z kości i poroża. Budowniczowie megalitów tylko sporadycznie używali metalu. Wykonywali z niego pojedyncze przedmioty z miedzi takie jak sztylety, płaskie siekiery, figurki czy proste ozdoby. Prawdopodobnie w powiązaniu z napływem elementów kultury z grupy północnej kultury pucharów lejkowatych na Pomorze dotarła także idea megalityczna związana ze sferą wierzeniowo-ideologiczną.

Jej wyrazem było wznoszenie monumentalnych konstrukcji kamiennych pełniących różne funkcje, lecz przede wszystkim mających charakter grobowców. Występowały one pojedynczo lub w niewielkich skupiskach w różnych miejscach na Pomorzu Zachodnim, największa ich koncentracja zauważalna jest w rejonie pyrzyckim i stargardzkim.